

ADAKAVAS

PARENGĖ GINTAUTAS ČIŽIŪNAS

Danutės Mukienės nuotraukose – Adakavo apylinkių, dvaro sodybos, bažnyčios architektūrinio ansamblio ir bažnyčios interjero bei miestelio vaizdai

Vienas iš nedaugelio Žemaitijos dvarų, kurio ansamblį sudaro dvaro pastatai ir sakralinių pastatų kompleksas, yra Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijos Adakavo gyvenvietės centre, apie 5 km nuo Skaudvilės, prie kelio į Nemakščius. Netoli šios gyvenvietės, kiek į pietus, seniau yra buvęs antrasis Adakavo kaimas. Jo teritorijoje gyventojų jau nebėra.

Adakavas – viena seniausių Tauragės rajono gyvenviečių. Tai liudija miestelio teritorijoje rastos akmeninės trinamosios girtos, naudotos akmens, bronzos amžiuje (girtos saugomos Skaudvilės kultūros namų prieigoje).

Adakavo teritorijoje yra žinoma buvusių II–III a. pilkapių (juos XIX a. tyrinėjo Dionizas Poška, aprašė Vilniaus universiteto profesorius J. Laboika) vieta, kurioje aptikta griautinių kapų su įkapėmis. Miestelio teritorijoje yra II–III a. papuošalų (romėniška Panonijos segė, kuri liudija apie buvusio gintaro prekybos kelio laikus, t. y. Lietuvos prekybos ryšius su Romos provincijomis, graži apykaklė, 4 bronzinės segės, geležies amžiaus dirbinių ir kt.). Dalis šių radinių saugoma Lietuvos nacionaliniame muziejuje, yra buvę saugoma ir Mintaujos (Jelgava, Latvijos Respublika) muziejuje. Pilkapiai sunaikinti XX a. 6 dešimtmetyje statant mechanines dirbtuves.

Medžių alėja, vedanti link rekonstruotų Adakavo dvaro sodybos centrinių rūmų, kuriuose dabar veikia socialiniai globos namai

Iki mūsų dienų išlikęs Adakavo šv. Jono Krikštytojo bažnyčios statinių ir dvaro sodybos kompleksas turi architektūrinę, istorinę ir kraštovaizdinę vertę. Jam priklauso Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (pastatyta 1793 m., fundatorius – Jonas Adakauskis), XIX a. varpinė, XVIII a. pab. – XIX a. pr. šventoriaus tvora su vartais, XIX a. II p. klebonija, XIX a. I p. špitolė, XX a. pr. parapijos namai, XIX a. vid. išmūryti rūmų rūšiai, turintys cilindrinus skliautus, 1935 m. pastatyta mokykla, XIX a. I p. namas, XIX a. vid. kalvė, XX a. pr. sargo namas, XVIII a. vid. įkurto, XIX a. pertvarkyto parko išlikę fragmentai.

Iki mūsų dienų išlikusi, dvaro klestėjimo laikus menanti Adakavo medinė, lentomis apkalta bažnyčia yra liaudiškos architektūros stiliaus pavyzdys. Jos pamatai akmenų mūro.

Iki šiol garsūs Adakavo bažnyčios vargonai. Juos XVIII a. II p. sukūrė nežinomas meistras (spėjama, kad jis buvo iš Rytprūsių). Anot vargonų specialistų, Adakavo vargonai daugiau saloniniai,

Adakavo šv. Jono Krikštytojo bažnyčios ansamblis

Buvusios Adakavo dvaro sodybos parkas įsiterpęs tarp dvaro centrinių rūmų ir bažnyčios

negu bažnytiniai. Spėjama, kad jie, prieš atvežant į bažnyčią, galėjo būti naudojami greta stovėjusiame Adakavo dvare. Vargonai įrengti galiniame Adakavo bažnyčios balkone. Jie labai kompaktiški, nedideli. Ant choro tvorelės krašto anksčiau buvo sumontuotas tapytas skydas, vaizduojantis rokokinių vargonų fasadą. Vargonai yra išlikę beveik autentiški. Jų restauravimo metu (1986 m.) pakeistos tik dumlės (naujasias pagamino UAB „Vilniaus vargonų dirbtuvė“).

Kadaise Adakavo dvaro sodyba buvo didžiulė ir profesionaliai suprojektuota. Šiaurinėje jos dalyje augo gerai prižiūrimas mišrus peizažinis parkas, suformuotas prie 8 besijungiančių tvenkinių. Pietinėje parko dalyje augo riešutmedžiai, kuriuos Adakauskis įsigijo iš savo bičiulio Pluščių dvaro šeimininko. Pietvakarinė sodybos dalis pritaikyta ūkinei funkcijai. Čia stovėję pastatai buvo įkomponuoti į parką.

Dvaro sodyba, į kurią dabar veda liepų alėja, buvo pradėta formuoti XVIII a. viduryje. Iki to laiko čia augo tik keletas medžių, tarp nedidelių tvenkinių srovė medžiais apaugęs upelis. 1750 m. Jonas Adakauskis čia pastatė pirmuosius dvaro rūmus (jie buvo mediniai) ir pradėjo formuoti parką. 1793 m. sodybos teritorijoje pradėta statyti bažnyčia, kuriai J. Adakauskis buvo užrašęs 3 000 sidabrinųjų rublių ir daugiau kaip valaką žemės. Yra išlikę žinių, kad 1797 m. šią bažnyčią konsekrovo ir Adakavui parapijos teises suteikė Žemaičių vyskupas Juozapas Giedraitis. 1841 m. Adakavo parapijai priklausė 1 103 katalikai. Tuo laikotarpiu prie bažnyčios gyveno du kunigai, klebono pareigas ėjo Stanislovas Markevičius.

J. Adakauskio vienai iš trijų dukterų ištekėjus už Chlevickio, dvaro šeimininkas sodybos reikalus perdavė šiam žentui. Valdant jam, audros metu rūmuose kilo gaisras ir senieji mediniai dvaro centriniai rūmai sudegė. 1858 m. Chlevickio ir Adakauskytės sūnus vedė turtingą, kuprotą italę. Atsiradus finansiniams ištekliams, vietoje sudegusių rūmų buvo pradėti statyti nauji mūriniai.

Chlevickiai pagarsėjo kaip labai žiaurūs dvarininkai. Tuo laikotarpiu sodyboje buvo net įrengtas pastatas, skirtas baudžiauninkams bausti. 1858 m. pavasarį Chlevickiai į „laisvųjų žmonių“ sąrašą įtraukė 174 žmones, o tai reiškė, kad iš jų atimama žemė.

Rūmų statyba užsitęsė, nes sutrukdė 1861–1863 metų įvykiai. Jaunųjų Chlevickių sūnus buvo pažangių pažiūrų ir prisidėjo prie sukilimo organizavimo. Už tai caro valdžia jį ištrėmė į Jelgavą (Lat- (Nukelta į 58 p.)

Adakavo šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, šventoriaus vartai, šalia stovinys pastatai

Kairėje – rekonstruoti, socialiams globos namams pritaikyti Adakavo dvaro sodybos centriniai rūmai. Viršuje – šalia Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios esančių Adakavo kapinių vartai. Apačioje – Adakavo dvaro parko fragmentas ir bažnyčios vargonėliai (viršuje)

(Atkelta iš 57 p.)

vijos Respubliką), kur vėliau jis ir mirė, o palaidoti buvo parvežtas į Adakavą. Jo kapas – bažnyčios pietinėje pusėje – palaidojimo vietą žymi iki mūsų dienų išlikęs antkapinis paminklas.

Valdant Chlevickiams buvo užbaigta suformuoti dvaro sodyba. Ji garsėjo savo sujungtais 8 tvenkiniais, 4 ha plote augusiu gerai prižiūrimu mišriu peizažiniu parku. Ūkinėje dalyje stovėjo trys kumetynai, daržinės, svirnas, tvartai, bravoras (čia pagamintą degtinę pirkdavo Skaudvilės smuklininkai), malūnas, ledainė. Prie bažnyčios stovėjo varpinė, klebonija, bažnyčios ūkiniai pastatai, špitolė, kurioje būdavo išlaikoma net po 14 parapijiečių.

Po baudžios panaikinimo Chlevickiai nesiliovė spaudę buvusius baudžianinkus ir padidino jiems lažą – kiekvieną iš jų vertė eiti lažą 10 dienų, naktimis kultti dvaro javus, atlikti kitas prievoles. Baudžianinkai, vadovaujami Ačo ir Levickio, ėmė bruzdėti. Tvarakai palaikyti dvarininkai į Adakavą pasikvietė carinės armijos dalinį. Kariškiams buvo įsakyta nepaklusniusius nubausti – 14 jų įkirsta po 250 rykščių. 1862 m. Chlevickis valstiečius perkėlė į blogos žemės sklypus ir dar padidino prievoles. Valstiečiai kovojo prieš savo poną ir diplomatinėmis priemonėmis, rašė skundus valdžios institucijoms, net pačiam carui Aleksandrui II.

Vėliau dvaras parduotas grafui gydytojui Andrikiui. Buvo kalbama, kad jis esąs prisidėjęs prie caro Aleksandro II nužudymo.

Einant laikui, dvaro sodyba perėjo vokiečių barono Tornof nuosavybėn. Šį laikotarpį liudija iki mūsų dienų išlikęs dvaro šeimininko

žmonos kapas Adakavo parko teritorijoje, netoli centrinių rūmų.

Tornof prasiskolino ir buvo priverstas dvarą bei jam priklausiusias žemes parduoti. Šį turtą įsigijo bankininkas Čibišovas. Jis sau priklausančiose žemėse įkurdino rusų kolonistus (vietinių gyventojų vadinamus „burliokus“), kurių palikuonių čia yra išlikę iki šiol. 1923 m. Adakave įkurta sentikių bendruomenė. 1925 m. ji dvaro sodybos teritorijoje pasistatė Šv. Jurgio cerkvę (XX a. vid. nacionalizuota).

Buvusio Adakavo dvaro rūmų šoninis ir pagrindinis fasadai buvo kiek pakeisti XX a. I pusėje.

1907 m. Adakavo dvaro sodyboje veikė vienuolynas. Tuo laiku čia nuolat gyvendavo apie 30 vienuolių. Kai dvaro žemės perėjo jų nuosavybėn, dvaro sodyboje jos įsteigė vaikų pamestinukų prieglaudą. Nepriklausomos Lietuvos metais dvaro rūmuose kurį laiką (1925–1945 m.) veikė žemesnioji mergaičių žemės ūkio, namų ruošos mokykla. Vienuolės pačios rūpindavosi beglobiais vaikais, mokydavo mergaites įvairių darbų. Tais laikais Adakavo prieglaudoje, mokykloje būdavo griežta tvarka. Nepriklausomos Lietuvos metais rūmuose veikė ir paštas, parduotuvė, atskiras patalpas turėjo keletas visuomeninių organizacijų.

Antrasis pasaulinis karas gyvenimą dvaro sodyboje iš esmės pakeitė. Vienuolės buvo priverstos rūmus palikti. Vėliau sodybos centriniame pastate veikė biblioteka, mokykla. 1945 m. čia buvo atidaryta senelių prieglauda, 1949 m. pradėjo veikti invalidų namai. Vėlesniais metais rūmai buvo pritaikyti psichoneurologinio pensionato reikmėms, o dabar čia veikia Adakavo socialinės globos na-

Nuotraukose – Adakavo bažnyčios sakykla ir altoriai

mai, kuriuose gyvena žmonės su psichine ir proto negalia.

Nuo 1945 m. dvaro sodyboje veikusių globos namų, ligoninės reikalais rūpinosi J. Butvilas, A. Rybakovas, J. Lazickas, A. Sungaila, B. Raulonis, F. Budrikas, E. Budrevičienė, V. Lazdauskas, A. Dikšas, S. Gečas, V. Meištinkas, D. Anulienė, P. Gudžiūnas.

Dabar globos namuose, kuriems priskirta 10,64 ha teritorija, yra galimybė apgyvendinti 200 negalią turinčių žmonių. Jais čia nuolat rūpinasi daugiau negu 80 darbuotojų.

Pagrindinės pensionato patalpos įrengtos centriniame dvaro pastate. Sovietmečio laikotarpiu vykdant pastato rekonstrukciją, pritaikant jį kitoms reikmėms, rūmai neatpažįstamai pakeisti – vietoje anksčiau stovėjusių dviejų aukštų rūmų, kurie yra svarbiausia dvaro komplekso kompozicijos ašis, šiandien stovi triaukštis. Tuo laiku dalis dvaro sodybos pastatų (cerkvė, daržinė, kumetynai, ledainė, svirnas, vandens malūnas) buvo nugriauta. Vietoje jų pastatyta keletas naujų. Rekonstravus centrinius rūmus, pasikeitė fasadų architektūra. Keičiant pastato paskirtį, naujai perplanuotos vidaus patalpos.

Iki rekonstrukcijos rūmai buvo pailgo stačiakampio formos. Svarbus rūmų kompozicijos akcentas (trijų aukštų kvadratinis bokštas) stovėjo šiaurės rytų kampe. Išlikusiose XX a. 4–5 dešimtmečiais darytose nuotraukose matyti, kad centrinis korpusas buvo vienaukštis su atiku. Čia būta kambarių vaikams ir tarnams. Vakariniame pastato dalyje – į išorę išsikišę du rizalitai.

Pietiniame rūmų fasade būta portiko (ant keturių plonų metalinių kolonėlių įrengto XIX a. dvaro statiniams būdingo dvišlaičio stogelio). Atskira patalpa rūmuose buvo skirta koplyčiai.

Pirmojo aukšto langai buvo dideli, ritmiškai išdėstyti, užsibai-

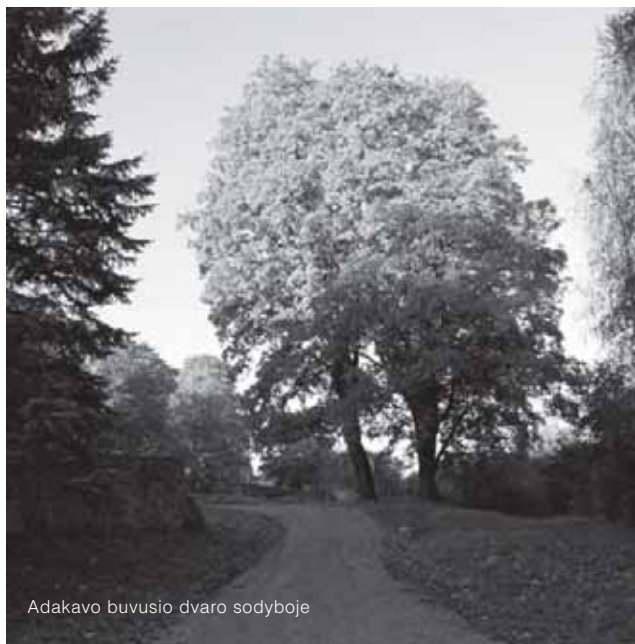

giantys segmentinėmis arkomis, o atikinio aukšto langai – maži, stačiakampiai. Pastogę juosė ornamentinis frizas. Stogas neaukštas, dvišlaitis, dengtas skarda. Po pastatu ūkio reikmėms buvo pritaikyti erdvūs mūriniai rūšiai, kurie iki mūsų dienų yra mažiausiai pakeisti.

Adakavo parkas, kuris dvaro klestėjimo laikais užėmė 3 ha plotą ir priminė mažą gerai tvarkomą giraitę, laikui einant pakeitė savo išplanavimą, erdvinę struktūrą – parkas stipriai apgadintas Antrojo pasaulinio karo ir sovietmečio laikotarpiu.

Laikui einant keitėsi gyvenimas ir pačiame Adakavo miestelyje. Pokario metais čia buvo įsikūręs Jūros srities partizanų štabas. 1953 m. Adakave duris atvėrė biblioteka, 1957 m. pradėjo veikti kultūros namai.

(Nukelta į 60 p.)

Adakavo buvusio dvaro sodyboje

(Atkelta iš 59 p.)

1950–1963 m. Adakavas buvo to paties pavadinimo apylinkės centras, o vėlesniais metais – kolūkio centrinė gyvenvietė.

1908 m. įsteigta Adakavo parapijinė mokykla (veikė du metus). Pirmasis mokytojas buvo rusas Pavluša. Vėliau vaikus skaityti ir rašyti mokė vargonininkas Kasirauskas iš Pagramančio.

1920 m. duris atvėrė nauja mokykla, kurioje dirbo mokytoja Zosė Steponavičiūtė.

1922–1933 m. Adakavo mokykla veikė Adakavo dvaro rūmuose. 1933 m. ji perkelta į Adakavo ūkininko Juozo Masiulio ir į Būtenių kaimo gyventojų Antano Macijausko namus. Čia vaikus mokė Stasė Gurklytė ir Bronė Gaigalaitė.

1936 m. sausio 26 d. iškilmingai atidarytas naujas, specialiai mokyklai pastatytas tipinis namas. Šios mokyklos vedėju dirbo Pranas Kurlinkus. 1936–1950 m., kol veikė Adakavo pradinė mokykla, čia dirbo 30 mokytojų.

Nuo 1951–1952 mokslo metų Adakave veikė septynmetė mokykla, kuri vėliau reorganizuota į aštuonmetę (1963 m. mokyklą baigė pirmoji aštuntokų laida).

1968 m. duris atvėrė naujai pastatyta Adakavo pagrindinė mokykla, kurią dabar lanko daugiau negu 90 vaikų, o juos moko apie 20 mokytojų.

1923 m. Adakave buvo 289 gyventojai, 1959 m. – 362, 1970 m. – 617, 1989 m. – 680, 2001 – 617. Adakavo parapija 1938 m. (tada ji priklausė Tauragės dekanatui) vienijo 1 546 katalikus.

Adakavo katalikų bažnyčios šventoriaus vartai

Adakavo dvaro sodybos lankytojus įdėmiai stebi ir tokie jos gyventojai...

1944 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais Adakavo dvaro sodyboje buvo įsikūrusi iš Kauno evakuota vokiečių generalinio komisaro Lietuvai Rentelno įstaiga.

Šiuo metu pagrindinis miestelio architektūrinis ansamblis – mūrinė Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, stovinti ant kalvelės priešais Adakavo dvaro rūmus. Šią bažnyčią garsino italų dailininko tapytos Kryžiaus kelių stotys.

Adakavas